

РОЗДІЛ III

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ТА ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 371.21.033-053.81

Алмашій Іван Іванович,
старший викладач,

Мукачівський державний університет

ВРАХУВАННЯ КІЛЬКІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК СИСТЕМИ «ЛЮДИНА - ПРИРОДА» У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ

У статті розглянуто поняття «екологічна культура», з врахуванням біологічних, психічних та соціальних чинників розвитку людини. Зазначено, що екологічну культуру особистості необхідно розглядати з позиції екологічного стилю життєдіяльності окремого індивіда, при взаємодії якого з навколишнім середовищем зберігаються об'єктивні показники життєдіяльності, тобто необхідні умови існування індивіда. Об'єктивними показниками у педагогічному дослідженні виступає: рівень знання про навколишнє середовище, наявність сформованих відповідних вмінь і навичок індивіда у системі «людина-природа».

Ключові слова: екологічна культура, молодь, екологічне виховання, молодь.

Постановка проблеми. У формуванні екологічної культури особистості використовується найбільш поширена виховна модель з врахуванням трьох компонентів: інтелектуальної, мотиваційно-ціннісної та поведінково-діяльнісної [2, с. 120]. Інтелектуальна компонента є змістовним наповненням екологічної культури особистості (ЕКОс). Формування теоретичної частини, а саме екологічних знань відбувається на основі узагальнених положень та висновках різних галузей науки (біології, фізики, хімії, географії...). Часто в діяльності закладів освіти, регіональних громадських організацій використовуються методичні рекомендації загального зразку як еталон, де в свою чергу не враховано місцеві особливості. Це знижує виховний потенціал формування екологічної культури молоді (ЕКМ) на місцевому та регіональному рівні.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. У психолого-педагогічній науці питанням етимології терміну «екологічна культура» займалися В. Іванов, М. Межуєв, В. Табачковський та ін., на сучасному етапі його розглянуто в працях В. Крисаченко, В. Хвіст, В. Логвиненко. Питання організаційно-методичного характеру організації екологосприйнятної освіти висвітлені у працях А. Алексюк, В. Шарко, О. Мітрясової, Н. Негруци, О. Плахотнік та ін.

Мета статті – розглянути врахування кількісних характеристик системи «людина-природа» у моделі формування екологічної культури молоді.

Результати дослідження. Екологічна культура (ЕК) – культура всіх видів людської діяльності, так чи інакше пов'язаних із пізнанням, освоєнням і перетворенням природи; складається зі знання та розуміння екологічних нормативів, усвідомлення необхідності їх виконання, формування почуття громадської відповідальності за долю природи, розробки природоохоронних заходів та безпосередньої участі в їх задоволенні. Тобто, екологічна культура є складовою світової культури, якій властиве глибоке і загальне усвідомлення важливості сучасних екологічних проблем у житті та майбутньому розвитку людства; її формування має починатися з дитинства, одночасно із засвоєнням положень загальної культури [4, с. 255].

Зростання масштабів господарської діяльності, науково-технічний прогрес зумовлює посилення антропогенного тиску на довкілля та порушення рівноваги в навколишньому природному середовищі. Це, в свою чергу, призводить до загострення екологічних проблем. Зважаючи на значну складність екологічної ситуації та нагальність вирішення проблем у цій сфері, вкрай необхідно розробити та запровадити практику оцінки рівня екологічної безпеки шляхом моніторингу динаміки змін відповідних індикаторів. З метою обґрунтованої оцінки характеру змін загроз життю людини в екологічній сфері та визначення пріоритетних напрямків їх нейтралізації доцільно організувати

моніторинг стану екологічної складової життєзабезпечуючих умов на основі системи запропонованих індикаторів. При цьому окремим важливим завданням є розробка науково обґрунтованих порогових значень для вище зазначених індикаторів на місцевих та регіональних рівнях [7].

Для існування суспільства в циклічному розвитку його покоління необхідні життєзабезпечуючі умови (життєвідповідні показники природного середовища). Тому співіснування природи та людини з наявними життєвідповідними показниками природного середовища є необхідною умовою для існування людської цивілізації.

Вимір «Соціокультурне середовище» уособлює вироблені людством протягом всієї історії духовно-культурні цінності, які впливають на людей і формують їх цінності. Основне завдання такого виміру виокремити кращі зразки поведінки і діяльності особистості в системі «людина-природа», які на даному етапі розвитку цивілізації є найбільш прийнятними, і не змінюють життєзабезпечуючі показники природного середовища в негативну сторону [5, с. 7].

Навколишнє середовище тлумачиться як сукупність абіотичного, біотичного і соціального середовища, що разом здійснюють вплив на людину та її життєдіяльність. Іншими словами – це те, що оточує людину і взаємодіє з нею [5, с. 8].

Отже, можна виділити три складові системи «людина-природа»:

- природа (сприятливе середовище для життя людини, або наявність відповідних біофізичних показників для життя людини);
- життя людства як соціокультурне середовище та життя окремого індивіда (життя як найвища цінність);
- техногенне середовище (все те, що штучно створено людиною, зразки поведінки і діяльності та їх наслідки).

Враховуючи складові існування людини в природному середовищі, можемо уточнити поняття екологічна культура.

Екологічна культура – це культура всіх видів поведінки і діяльності в системі «людина-природа», за якої зберігаються життєзабезпечуючі показники (індикатори) природного середовища (біосфери).

Передумовою формування ЕКМ є:

- створення екологосприйнятного образу «людина-природа» з підтримкою на рівні звичаїв і традицій;
- створення умов прийняття соціумом лише екологічно відповідних результатів діяльності як окремого індивіда так і цілих груп молоді.

Наявність відповідних знань про природу та сформованість природовідповідних вмінь і навичок та моделей відповідної поведінки у системі «людина-природа» складає основу формування ЕКМ і залежить від ефективної організації екологічного виховання [3, с. 102].

Об'єднавши компоненти по формуванню ЕКОс, можна виділити дві складові: об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивною складовою екологічної культури особистості, зокрема молоді, є:

- знання про Природу (розуміння функціонування біосистем та їх показників (індикаторів));
- вміння та навички природовідповідної поведінки і діяльності;
- всі види поведінки і діяльності в системі «людина-природа», тобто поза навчально-виховним процесом (в повсякденному житті).

Суб'єктивною складовою прояву екологічної культури молоді є внутрішньо-спонукальні мотиви до дії в системі «людина-природа», які проявляються в поведінці і діяльності. Такі мотиви доцільно розглядати як складний інтегрований процес взаємодії всіх факторів, які впливають на особистість (біологічні, соціальні, а саме знання, досвід, потреби, умови навколишнього середовища...). Відповідні елементи ЕК можна об'єднати в три групи: цінності, мотиви та тимчасові фактори які впливають на поведінку і діяльність. У процесі екологічного виховання є проблема впливу на поведінку і діяльність багатьох факторів. Саме тому доцільно ввести складову «стримування», тобто певний бар'єр до прояву екологічно-загрозливої поведінки і діяльності (поведінки і діяльності у виховному процесі та поза ним).

За віковим критерієм у процесі формування екологічної культури молоді від 14 до 35 років поділяють на [1, с. 87]:

- молоді, що навчається у загальноосвітніх закладах;
- молоді, що навчається у середньоспеціальних закладах;
- студентська молоді, що навчається з відривом від виробництва;
- студентська молоді, що навчається без відриву від виробництва;
- молоді яка не працює;
- молоді яка працює на виробництві чи займається власною справою.

Для молоді, яка працює на виробництві чи має власну справу, доцільно змістовну складову та екологічно-практичну діяльність в навчально-виховному процесі розділити з врахуванням професійної складової на:

- змістовну складову загальну (наявність знань про природу та показники життєдіяльності людини в буденному житті);
- змістовну складову професійного спрямування (наявність екологічно-спрямованих знань та показників життєдіяльності людини відповідно до професійного спрямування);
- моделювання еколого-практичної діяльності в навчально-виховному процесі загальну;
- моделювання еколого-практичної діяльності в навчально-виховному процесі відповідно до професійного спрямування.

Враховувавши всі складові ЕК, можна ввести в модель формування ЕКМ наступні елементи (Рис 1):

- формування екологічно-прийнятної образу життєдіяльності людини (створення дієвих педагогічних технологій, які б окреслювали екологічно-відповідні види поведінки і діяльності як беззаперечну цінність);
- «платформа» систематизованих життєзабезпечуючих показників людини;
- система формування екологічної культури молоді (наділена функціями для визначення компетентностей виховних інституцій у формуванні ЕКМ);
- педагогічне управління вихованням (аналіз стану сформованості ЕКМ, визначення доцільності застосування педтехнологій ФЕКМ, підбір педагогічних фахівців, організаційно-методична діяльність, систематизація педтехнологій).
- змістовний та поведінково-діяльнісний (екологічно-відповідні знання, вміння і навички як загальні, так професійного спрямування, необхідні для прояву всіх видів екоповедінки та

екодіяльності. Визначають об'єктивну складову екологічної культури особистості);

- мотиваційно-ціннісний (суб'єктивна складова прояву екологічної культури особистості. До неї входить цінність природи як спадщини та реалізації потреб особистості);
- діагностичний (діагностика всіх видів поведінки і діяльності в системі «людина-природа». Дані систематизуються для подальшого аналізу з метою корегування існуючих та створення нових педтехнологій ФЕКМ).

Звідси необхідною і достатньою умовою сформованої ЕКМ є сформованість суб'єктивної (мотиваційно-ціннісний елемент ЕКМ) і об'єктивної (змістовний та поведінково-діяльнісний елементи ЕКМ) складової ЕКМ. Де об'єктивна складова є необхідною умовою ЕКМ, а з суб'єктивною достатньою.

Рис 1. Процесуальна модель формування екологічної культури молоді з врахуванням життєзабезпечуючих показників природного середовища

Об'єктивна частина (ОЧ). Змістовний та поведінково-діяльнісний елементи ЕКМ формуються як набір (перелік) необхідних природовідповідних знань, вмінь і навичок найкращих зразків екологічної поведінки і діяльності. Таку систему повинні формувати фахівці з відповідними компетенціями. Кожній позиції з переліку екологічно-відповідних знань (ЕЗ), вмінь і навичок у відповідності з потенційним впливом на природне середовище індивіда присвоюється ваговий коефіцієнт, тобто відповідно до їх важливості та професійного спрямування (наприклад, знання про параметри ґрунтів для агронома є важливішими, ніж для продавця продуктового магазину. Тому ваговий коефіцієнт даної позиції є професійно спрямованим, і в даному випадку буде вищий для професії агронома).

Виходячи з цього, можна уявити кількісно змістовну, поведінково-діялісну компоненту сформованості екологічної культури як суму кожної позиції екологічно-відповідних знань, вмінь і навичок, помножену на відповідний екологічний коефіцієнт, який визначається відповідно класифікації молоді.

$$\sum (ЗВН(1) \cdot ЕК(1) + ЗВН(2) \cdot ЕК(2) + \dots + ЗВН(n) \cdot ЕК(n)) = ІПДК(k)$$

де,

ЗВН(1,2,3... n) – відповідна позиція знань, вмінь, навичок;

ЕК(1,2,...n) - екологічний коефіцієнт ваги важливості позиції природовідповідних знань, вмінь і навичок в життєдіяльності окремого індивіда у відповідності класифікації молоді за віковим критерієм та професійним спрямуванням;

ІПДК(k) - сформованість змістовного, поведінково-

діяльнісного елементу екологічної культури особистості, який представлено у відсотках.

Максимальне значення ІПДК(к) може бути рівне 100%. Це означатиме, що виконана необхідна умова у ФЕКО.

Суб'єктивна частина (включає мотиваційно-ціннісний елемент ЕК та вплив різних факторів навколишнього середовища) є керуючим елементом ОЧ екологічної культури молоді.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В даній процесуальній моделі формування екологічної культури молоді з врахуванням життєзабезпечуючих показників природного середовища систематизовано надбання психолого-педагогічної науки. Запропоновано ввести параметричну складову

для обрахунку змістовного, поведінково-діяльнісного елементу (як наявність знань, вмінь та навичок) сформованості екологічної культури особистості, що дасть можливість визначити пріоритетність виховних цілей у ФЕКО як окремого індивіда, так і цілих груп молоді. Життєзабезпечуючі показники природного середовища (тобто необхідних умов для існування людської цивілізації) повинні займати центрове значення у формуванні екологічної культури особистості як культури спрямованої на підтримання існування системи «людина-природа». В подальших дослідженнях необхідно систематизувати знання, вміння і навички та визначити критерії розподілу вагових коефіцієнтів ЕЗ відповідно до класифікації молоді.

Список використаних джерел

1. Алмашій І. Класифікація учасників еколого-просвітницьких програм у діяльності освітньо-виховних інституцій / Іван Алмашій // Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал. – 2016. – № 1. – 184 с.
2. Алмашій, І. І. Особливості формування екологічної культури молоді природоцентричного типу в діяльності громадських організацій / І. І. Алмашій. – Ужгород: Говерла // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська. – Ужгород: Говерла, 2014. – Вип.30. – С. 9–12.
3. Алмашій І. І. Складові формування екологічної культури особистості / І. І. Алмашій // Педагогіка і психологія сьогодення: теорія і практика: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (20-21 січня 2017 р., м. Одеса). – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2017. – 120 с.
4. Мусієнко, М. М. Екологія. Охорона природи : словник-довідник [Текст] / М. М. Мусієнко, В. В. Серебряков. — К. : Т-во «Знання», КОО, 2007. — 624 с.
5. Назарчук М. М. Основи екології та соціології / М. М. Назарчук // Львів, Афіша, 1999 – 256 с.
6. Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://niss.gov.ua/articles/993/>>. – "Індикатори стану екологічної безпеки держави". Аналітична записка. – Мова укр.

В статье рассмотрено понятие «экологической культуры» с учетом биологических, психических, социальных факторов развития человека. Указано на то, что необходимо моделировать процесс формирования экологической культуры молодежи с учетом объективных показателей состояния природной среды как основы существования человечества. Исходя из этого экологическую культуру личности необходимо рассматривать с позиции экологосоответствующего стиля жизнедеятельности отдельного индивида, при взаимодействии которого с окружающей средой сохраняются объективные показатели жизнедеятельности, то есть необходимые условия существования индивида. Объективными показателями в педагогическом исследовании выступают: уровень знания об окружающей среде, наличие сложившихся соответствующих умений и навыков индивида в системе «человек-природа».

Ключевые слова: экологическая культура, молодежь, экологическое воспитание, классификация молодежи.

The article is devoted to the concept of ecological culture based on the origin and development of human in biological, psychological and social dimensions. It has been shown that there is a necessary to design the formation process of ecological culture of youth with regard to objective indicators of the environment as the basis of human existence. Therefore, ecological culture should be considered from the position of the ecologically appropriate lifestyle of the individual, which in interaction with the environment, remain the objective indicators of life, that are necessary for the individual's existence. The objective indicators in pedagogical investigation are: the level of knowledge about the environment, the existence of appropriate individual's skills in the "man-nature" system. The formation of youth's ecological culture should take into account the following components: intellectual, behavioural as acquisition and formation of the ecologically appropriate lifestyle activity; motivational-axiological, behavioral as a manifestation of maturity of youth's ecological culture. The "Nature-congruent lifestyle" has been represented as a sample-piece. To increase the efficiency of educational activity for the youth's ecological culture formation of it is necessary to classify the youth according to the form main activity criteria: young people studying in secondary schools, post secondary institutions with professional orientation, students of higher education institutions with day release training and on-the-job training, young people who are not trained.

Key words: ecological culture, youth, environmental education, youth classification.

УДК 37.013

Бокотей Ліанна Ловрантівна,

кандидат педагогічних наук,

Закарпатська академія мистецтв, м. Ужгород

ТРАДИЦІЇ ДЕКОРАТИВНО - ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЗАСІБ ХУДОЖНЬО - ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

У статті розглядаються поняття «художньо-естетичне виховання», «декоративно-прикладне мистецтво», «естетичне виховання», «художньо-творча діяльність». Додаткова освіта дітей - необхідна ланка виховання багатогранної особистості, її освіти, її ранньої професійної орієнтації. Сучасні школярі різнобічно розвинені, допитливі, в цьому велику роль відіграють інформаційні технології, але часом діти недостатньо виховані, неухважні до навколишньої краси. Тому головним помічником художньо-естетичного виховання особистості дитини в освіті стає народне мистецтво, яке допомагає відновити гармонію духовного життя дитини, дозволяє залучити дітей до ціннісної народної культури, до моральних засад народного світорозуміння. Різноманітні творчі заняття дітей сприяють розвитку їх мислення і уяви, волі, наполегливості, організованості, дисциплінованості.

Ключові слова: художньо-естетичне виховання, декоративно-прикладне мистецтво, естетичне виховання, художньо-творча діяльність, додаткова освіта.

Постановка проблеми. В даний час проявляються тенденції до підвищення рівня художньо-естетичної освіти дітей.

На сучасному етапі Україна, як молода незалежна держава, розв'язує складні завдання економічної стабілізації й